

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

ФРАНЦУЗОВА ІРИНА СЕРГІЇВНА

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА, ВЛАДИ
ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи за другим рівнем вищої освіти (магістр)

Миколаїв – 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Проблема взаємовідносин громадянського суспільства, бізнесу і держави є однією з ключових у процесі розвитку демократичної держави. Ці процеси тісно пов'язані між собою, адже громадянське суспільство не може розвиватись без вільноринкової економіки, представлені сектором бізнесу, демократично обраної публічної влади, а також добровільних громадянських інституцій, до яких входять передусім громадські організації.

Щодо економічного розвитку, то при наявності високого рівня науково-технічних можливостей ми маємо усе частіше повторювані кризові явища у країнах, які періодично переростають у світові. Отже бізнес є дуже впливовим фактором у розвитку нашої країни і суспільства в цілому. Роль, яку він відіграє залежить від кожного із нас незалежно від соціального становища і посади, оскільки усі ми у тій чи іншій мірі причетні до бізнесу.

Щоб визначити перспективну роль у відносинах бізнесу і суспільства у першу чергу треба з'ясувати по перше – які цілі і завдання ставить перед собою суспільство і які складові є базою і підґрунтям для його розвитку. По друге – яке місце на сьогодні займає бізнес у системі взаємовідносин з іншими структурами і на скільки його діяльність відповідає потребам суспільства.

Суттєва зміна ролі бізнесу у житті сучасного соціуму не могла не привернути до нього пильної уваги з боку наукового співтовариства і, перш за все, представників науки державного управління. Ця тема набула особливої актуальності з активізацією участі України у глобалізаційних процесах. У зв'язку з цим некерований розвиток бізнесу, що стихійно розвивався на теренах колишнього СРСР із початку 1990-х, почав гальмувати подальший процес України і суперечити загальносвітовим тенденціям у цій сфері.

Таким чином, питання вивчення проблематики співпраці та

партнерства влади і бізнесу, прогнозування його розвитку у сучасних умовах стало актуальною темою науки державного управління. Оскільки глибокий аналіз взаємодії влади та бізнесу в Україні тільки починається, підходи до цього питання, які вже напрацьовані у світі, можуть стати основою для подальших досліджень в Україні.

Стан наукової розробки теми. Питанням аналізу взаємодії державних, громадських і бізнес-інститутів у контексті формування сучасних тенденцій світової економіки присвячено праці таких учених, як: Бержанір, В. Варнавський, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць та ін. Водночас окремий інтерес викликають дослідження А. Приятельчука (особливості функціонування таких інституцій, як держава, громадянське суспільство й бізнес); О. Труша (взаємодія держави, суспільства та бізнесу); В. Костицького (питання партнерства правової держави і суспільства в умовах глобалізації); Ф. Узунова (види взаємодії бізнесу з органами державної влади та управління); О. Пухкала (взаємовідносини влади та бізнесу в контексті формування основ громадянського суспільства в Україні); С. Телешуна (взаємодія держави і суспільства в процесах публічної політики). Аналізуючи взаємовідносини держави та суспільства у країнах з перехідною економікою під кутом зору демократичних перетворень, сучасні аналітики схильні тлумачити останні не як самоціль, а як загально визнаний соціально-політичний механізм підвищення рівня та якості життя людей.

Об'єкт дослідження – процес взаємодії суспільства, влади та бізнесу в Україні.

Предмет дослідження – проблеми та перспективи взаємодії суспільства, влади та бізнесу в Україні.

Мета роботи - дослідити теоретичні та прикладні аспекти процесу взаємодії громадянського суспільства, бізнесу і держави в системі демократичних взаємовідносин. Відповідно, як окремі завдання визначено: аналіз сучасних механізмів ефективної взаємодії держави, суспільства і бізнесу, виокремлення спільних і суперечливих елементів їх взаємовідносин;

установлення сутності й особливостей такої взаємодії, дослідження сучасного стану і перспектив розвитку в Україні тристороннього партнерства.

Відповідно до мети було поставлено такі **завдання**:

- висвітлити процес еволюції взаємовідносин між державою та бізнесом;
- проаналізувати взаємовідносини суспільства та бізнесу;
- провести аналіз нормативно-правової бази взаємовідносин між бізнесом та владою в Україні;
- розглянути сучасні світові тенденції у взаємовідносинах держави та бізнесу;
- розробити практичні рекомендації щодо удосконалення взаємовідносин між державою та бізнесом.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів:

- аналіз та синтез – при формуванні теоретико-методологічної бази дослідження;
- компаративний аналіз – при узагальненні міжнародного досвіду окремих аспектів забезпечення державної політики національних держав щодо бізнесу та його інструментів;
- описово-індуктивний – при дослідженні діяльності інститутів глобального громадянського суспільства;
- системний та історичний – при визначенні факторів впливу глобалізації на національну державну політику та державне управління;
- типології – при визначенні особливостей формування національної державної політики щодо формування соціального партнерства у суспільстві;
- узагальнення – при розробці рекомендацій для удосконалення суспільно-владних відносин у сфері взаємодії влади та бізнесу;

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розкритті

теоретико-методологічних засад та науково-практичному обґрунтуванні державного управління формуванням партнерських відносин між владою та бізнесом в умовах соціальних перетворень, розробка на цій основі рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного управління взаємодією влади та бізнесу в умовах трансформації українського суспільства.

Практичне значення результатів магістерського дослідження обумовлене можливістю використання в органах публічної влади для створення сприятливих умов щодо покращення взаємин між владою та суспільством на основі створення відкритої та прозорої системи урядування, а також спрощення роботи публічних службовців й полегшення взаємодії між різними органами влади.

Публікації. Матеріали дослідження частково були представлені у тезах доповіді до Науково-практичної конференції «Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспект» в рамках Всеукраїнської щорічної науково-методичної конференції «Могилянські читання – 2021».

Структура роботи відповідає поставленій цілі та завданням. Дослідження складається вступу, трьох розділів (дев'ять підрозділів), висновків, 2 таблиці, 2 рисунка, списку використаних джерел (81 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 103 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, представлено мету і завдання, визначено об'єкт, предмет, сформульовано методологію дослідження, показано наукову новизну, теоретичну і практичну значущість отриманих результатів, апробацію результатів та публікації, подано інформацію про структуру магістерської дисертації.

У першому розділі «Еволюція взаємовідносин між державою та бізнесом» охарактеризований баланс ринкових сил і державного регулювання. Реформування економіки на ринкових засадах та формування громадянського суспільства в Україні вплинули на появу взаємовідносин держави, бізнесу та суспільства.

Чинна система управління розвитком відносин бізнесу, суспільства і держави, як складова сучасної економічної системи не забезпечує ефективної реалізації прибутку населення. Функція держави, яка полягає у сприянні становленню сфери бізнесу, неефективно виконується і не забезпечує формування сприятливого організаційного та економічного середовища, що визначає порядок функціонування бізнесу. Держава досі не сформувала чітких орієнтирів, визнаних у народі, якими повинен керуватися бізнес, здійснюючи свої вчинки і вступаючи в соціально-економічні відносини з народом і владою.

Розвиток капіталізму свідчить про циклічне чергування періодів пожвавлення ринкового конкурентного механізму з періодами посилення державного регулювання економіки. Відповідно і на авансцену економічної політики виходили то концепції, що проповідували посилення ролі держави в економічних процесах, то концепції, що роблять ставку на ринкові сили в економіці, на підприємництво й на підтримку державою цих сил. В Україні, де в процесі трансформації суспільної системи йде боротьба між цими двома

напрямами, досвід розвинутих країн є актуальним для формування свого балансу взаємовідносин влади та бізнесу. В результаті, бізнес, суспільство і влада поки що не здатні спільними зусиллями кардинально поліпшити соціально-економічне становище в країні.

Приблизно від початку 80-х рр. ХХ ст. стало очевидним, що економічна роль держави в ринковій економіці має свої межі, а саме: свою нішу, де активна діяльність держави дійсно дає максимальний ефект. Все більш очевидним ставало те, що державне втручання не повинно пригнічувати самі основи ринкового механізму, конкуренцію, самостійність товаровиробників, порушувати економічні й соціально виправдані пропорції між нагромадженням і споживанням.

Питання ставилося в такий спосіб: яке оптимальне, з погляду інтересів економіки й суспільства, співвідношення між державним і приватним секторами економіки? Яка роль і, головне, який вектор відповідальності держави в сучасній економіці й суспільстві?

По-перше, після тривалого панування уявлень про економічну і соціальну роль держави, на початку 80-х рр. ХХ ст. відбувся різкий відхід від продержавної орієнтації як у теорії, так і на практиці. По-друге, приватизаційний бум, що почався в 80-і рр. практично в усіх розвинених країнах, виявився не настільки успішним і послідовним, як цього очікували багато прихильників тотального роздержавлення економіки. По-третє, крах світового соціалізму й виникнення феномена перехідних економік ще більше актуалізував дану проблематику, насамперед з точки зору визначення ролі держави, а також масштабів і темпів приватизації.

У другому розділі «Правовий аспект у взаємовідносинах між бізнесом, владою в демократичному суспільстві» досліджена проблема між взаємовідносинами громадянського суспільства, бізнесу і держави. Ці три складові тісно пов'язані, адже держава може якісно розвиватися лише завдяки розвиненій вільноринковій економіці, представленій в цій ніші бізнесу, демократично обраній публічній владі, а також добровільним

громадянським інституціям, до яких входять насамперед громадські організації.

Таким чином, нині в Україні існує гостра потреба ефективного об'єднання зусиль і запровадження нових механізмів залучення громадськості та бізнесу до процесу створення стратегії розвитку держави, оскільки саме відсутність сформованого та відповідального громадянського суспільства й позитивних прикладів державно-приватного партнерства – один із найсуттєвіших недоліків українського суспільства, що, своєю чергою, породжує недовіру до органів державної влади та їх рішень. Результатом упровадження реформи державного управління в Україні має стати створення ефективної, прозорої, відкритої та гнучкої структури публічної адміністрації із застосуванням новітніх інформаційно-комунікативних технологій, яка здатна виробляти і реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики.

Вибір та реалізація економічних моделей взаємодії влади, бізнесу та суспільства залежить від рівня соціальної спрямованості бізнес-структур, активності держави у вирішенні завдань поліпшення рівня та якості життя громадян та участі некомерційних громадських організацій у реалізації різноманітних соціальних проектів.

Правову основу системи захисту економічної конкуренції становлять Конституція України та Закони України «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист економічної конкуренції» і «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Головними чинниками розвитку демократичної держави є громадянське суспільство з високорозвиненими правовими відносинами та вільна економіка, що дає можливості для успішного функціонування бізнесу.

У третьому розділі «Запозичення зарубіжного досвіду взаємовідносин між державою та бізнесом» з'ясовано, що система взаємодії

держави та бізнесу в різних країнах функціонує по різному. Практичний досвід розвинутих країн щодо впровадження моделей корпоративної соціальної відповідальності показав, що участь суб'єктів сфери підприємництва в житті суспільства може або жорстко регулюватися чинним комерційним, податковим, трудовим та екологічним законодавством, або здійснюватися самостійно під впливом спеціально створених стимулів і пільг.

На сьогодні корпоративна соціальна відповідальність в Україні перебуває на стадії свого становлення. Найактивнішими у цій сфері є представництва іноземних компаній, які переносять на українське підгрунтя сучасні світові практики, принципи і стандарти, а також національні товаровиробники з прогресивною інноваційно орієнтованою стратегією розвитку.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі вирішується актуальне наукове завдання, що полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій проблеми та перспективи взаємодії суспільства, влади та бізнесу в Україні з урахуванням вітчизняного та закордонного досвіду. Отримані результати дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки:

1. Розглянувши історичні взаємовідносини між державою та бізнесом, встановлено, що реформування економіки на ринкових засадах та формування громадянського суспільства в Україні вплинули на появу взаємовідносин держави, бізнесу та суспільства.

Чинна система управління розвитком відносин бізнесу, суспільства і держави, як складова сучасної економічної системи не забезпечує ефективної реалізації прибутку населення. Функція держави, яка полягає у сприянні становленню сфери бізнесу, неефективно виконується і не забезпечує формування сприятливого організаційного та економічного середовища, що визначає порядок функціонування бізнесу. Держава досі не

сформувала чітких орієнтирів, визнаних у народі, якими повинен керуватися бізнес, здійснюючи свої вчинки і вступаючи в соціально-економічні відносини з народом і владою. В Україні, де в процесі трансформації суспільної системи йде боротьба, досвід розвинутих країн є актуальним для формування свого балансу взаємовідносин влади та бізнесу. В результаті, бізнес, суспільство і влада поки що не здатні спільними зусиллями кардинально поліпшити соціально-економічне становище в країні.

2. Встановлено, що в Україні відбувається процес інституційного становлення взаємодії держави, бізнесу і суспільства. Їх співпраця можлива лише за умови визначення спільної мети і завдань, способів та методів активної діяльності з розвитку ринкової економіки та забезпечення високих соціальних стандартів життя людей. Таким чином, аналіз взаємодії органів державної влади з бізнесом на сучасному етапі показує достатню складність цієї співпраці. Доцільно, щоб ефективна співпраця вищезазначених суб'єктів характеризувалася впорядкуванням відносин між державою та добродійниками шляхом застосування економічних важелів, розвитком морального чинника та норм правової і соціальної відповідальності, а також стимулюванням правового функціонування діяльності фізичних та юридичних осіб, які прагнуть допомагати органам державної влади у вирішенні соціально-економічних проблем. Необхідно сказати, що дослідження даного напрямку в Україні мають перспективу подальших розвідок і продовження. Серед них можна виокремити такі: нові підходи та управлінські технології органів державної влади у сфері спонсорства. Особливості взаємодії держави і бізнесу у сфері вирішення соціально-економічних проблем в Україні в сучасних економічних умовах, роль органів державної влади у розвитку соціального партнерства тощо.

3. Визначено, що в умовах становлення ринкової економіки в Україні взаємини бізнесу і держави потребують удосконалення. Перешкодою для розвитку бізнесу є низька якість підприємницького середовища, що формується державою, особливо в сфері законодавства та фінансово-

економічного середовища. Вирішення проблеми взаємодії суспільства, бізнесу та держави потребує визначення чітких правил їх партнерства, враховуючи інтереси зацікавлених сторін. Цивілізований розвиток суспільства передбачає необхідність визначення довгострокової і відповідальної державної політики у взаєминах влади, бізнесу і суспільства. Основи такої співпраці закладено у Законі України «Про державно-приватне партнерство» та в Указі Президента України «Про заходи щодо визначення і реалізації проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку»

Механізм взаємодії держави, бізнесу й суспільства базується на оптимальному використанні таких системних принципів:

- досягненні консенсусності інтересів влади, бізнесу й суспільства під час суспільної дискусії з ідентифікації основних напрямів економічної й соціальної стратегії держави;
- інституціоналізації взаємовідносин підприємницьких структур, суспільства й органів влади через зміцнення ролі інститутів громадських рад, лобіюючих структур, саморегулюючих організацій підприємців, реалізацію соціальних і добродійних програм;
- участі бюджетоутворюючих і крупних фірм у соціально-економічному житті місцевої громади через інститут державно-приватного партнерства та інші моделі партнерства;
- транспарентності відносин держави й бізнесу;
- демократизації процесів ухвалення стратегічних рішень;
- диверсифікації соціальної відповідальності бізнесу і влади;

Правову основу системи захисту економічної конкуренції становлять Конституція України та Закони України «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист економічної конкуренції» і «Про захист від недобросовісної конкуренції». Центральне місце в системі захисту економічної конкуренції в Україні посідає Антимонопольний комітет України, який здійснює контроль за дотриманням законодавства про захист

економічної конкуренції.

Проте, незважаючи на постійне удосконалення нормативно- правового механізму конкурентної політики в Україні, за думкою експертів, він залишається досить складним у практичному застосуванні. В першу чергу, це зумовлено тим, що правомірність чи неправомірність більшості діянь суб'єктів господарювання, особливо таких, як узгоджені дії, або таких, що вчиняються суб'єктами господарювання, які мають ринкову владу (посідають монопольне (домінуюче) становище), визначається лише через оцінку можливих наслідків цих діянь для ринку, через вплив на умови конкуренції, який вони можуть мати.

4. Проаналізувавши міжнародний досвід світових тенденцій у взаємовідносинах держави та бізнесу з'ясовано, що у світовій практиці сформувалося декілька моделей корпоративної соціальної відповідальності, що розрізняються залежно від інституційних особливостей тієї чи іншої країни.

Практичний досвід розвинутих країн щодо впровадження моделей корпоративної соціальної відповідальності показав, що участь суб'єктів сфери підприємництва в житті суспільства може або жорстко регулюватися чинним комерційним, податковим, трудовим та екологічним законодавством, або здійснюватися самостійно під впливом спеціально створених стимулів і пільг. У першому випадку держава встановлює «коридор взаємодії» бізнесу та суспільства, в якому державні механізми створюють необхідні умови для участі бізнесу в житті суспільства. У другому випадку держава під тиском громадських ініціатив розробляє ефективні механізми стимулювання бізнесу для здійснення внеску в суспільний розвиток. Таким чином, досягається працездатна конструкція управління суспільством, у якій чітко закріплені ролі окремих сторін, заходи їх участі та взаємодії.

5. З'ясовано, що процеси становлення запозичення зарубідного досвіду взаємовідносин між державою та бізнесом в Україні на теперішній

час визнаються нескоординованими. В Україні Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого підприємництва на 2014-2024 роки зазначено, що наразі стан малого підприємництва в Україні має ряд недоліків, що обмежують використання фінансового планування підприємницькими фірмами в Україні, а саме: високий ступінь невизначеності на українському ринку, пов'язаний із триваючими глобальними змінами у всіх сферах громадського життя, їх непередбачуваність; відсутність ефективної нормативно-правової бази у сфері внутрішньофірмового фінансового планування; обмеженість фінансових можливостей для здійснення фінансових розробок у галузі планування в багатьох підприємницьких фірмах.

Основними причинами незадовільного рівня планування на малих та середніх підприємствах є: відсутність засобів ідентифікації меж використання планових важелів відповідно до масштабів бізнесу на кожному конкретному підприємстві та брак методик планової роботи, адаптованих до особливостей їх користувачів. Відомо й те, що підприємницькою діяльністю займається велика кількість осіб, які не мають ґрунтовних знань у сфері економіки та менеджменту.

Що ж стосується можливостей удосконалення фінансового планування підприємств, то зважаючи на значно більший досвід діяльності в умовах ринкової економіки та стабільніше законодавство, суб'єктам господарювання в зарубіжних країнах значно легше спланувати свою діяльність, а тому і розробка фінансових планів підприємств здійснюється в деталізованому вигляді, які відповідають визначеній системі. Україні, для вирішення недоліків і удосконалення діяльності малого і середнього бізнесу, варто удосконалити і деталізувати нормативно-правову базу у сфері внутрішньофірмового фінансового планування та забезпечити стимули до активного інноваційного розвитку малих компаній як рушійного фактору інтенсивного розвитку бізнесу. Це потребуватиме створення відповідних умов щодо формування ефективного фінансового механізму як

методологічної, методичної, організаційної побудови системи фінансових відносин усередині та зовні підприємств.

АНОТАЦІЯ

У магістерській роботі проаналізовано особливості співпраці громадянського суспільства, бізнесу і держави в системі демократичних взаємовідносин. Актуалізовано основні моделі взаємодії влади, бізнесу і суспільства: соціальне партнерство, діалог, корпоративна соціальна відповідальність, державно-приватне партнерство. Розкрито можливості реалізації в Україні концепції тристороннього партнерства.

Ключові слова: громадянське суспільство; держава; бізнес; взаємодія; партнерство; соціальна відповідальність

SUMMARY

The master's thesis the features of cooperation between civil society, business and government in the system of democratic relations are analyzed. The main models of cooperation between government, business and society are updated: social partnership, dialogue, corporate social responsibility, public-private partnership. The possibility of implementation of the concept of trilateral partnership in Ukraine is revealed.

Key words: civil society; government; business; teamwork; partnership; social responsibility.